Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, po 1936-08-27, iš Kauno – į Tilžę

Mielas Juozapai, / Pirmas tavo laiškas Kaziui (su Liolės laišku) – pateko į mano rankas…

Mielas Juozapai,

Pirmas tavo [1] laiškas Kaziui [2] (su Liolės [3] laišku) pateko į mano [4] rankas, – mano adresą parašei, – tuoj pranešiau Kaziui (telefonu), o jis man referavo ir antrąjį tavo laišką [5].

1. Pas Adolpą [6] dabar aš retai nueinu, – manęs nebeleidžia senąja tvarka – ne pasimatymo dienomis, – keletą kartų raštinėj išsikeikiau ir turėjau nemalonumų. Tat buvau pasimatymo dieną, – tai jau visai menkas malonumas, – be to, dar susikoliojau su vienu sargybiniu – durniu, – turbūt skųsiuos dėl jo viršininkui, tik vis dar laiko neturiu. Adolpas irgi nenori, kad vaikščiočiau pasimatymo dienomis.

2. Dėl tų pletkų, apie kurius Kazys rašė [7], aš atvirai Adolpo paklausiau, pažymėdamas tik, kad Kazys dėl jų labai susirūpinęs. Klausimas Adolpui buvo nemalonus, bet jis labai griežtai paneigė, – nieko panašaus jis nekalbėjęs. Tiesa, sako, vieną metą buvę jam sunkiau su maistu, kai pinigai pasibaigę, bet dabar maistą gaunąs jis pilnoje tvarkoje ir daugiau nieko jam esą nereikia. Kelius kartus pakartodamas prašė Kazio atsiprašyt, – tai esąs nesusipratimas – jis nekalbėjęs etc. Mano įspūdis: kalbėti – tai kalbėjo jisai, tik nemanė, kad kalbos mus pasieks, – kalbėjo ne mus apjuodinti, bet savo keistai suprantamos politikos sumetimais. Dabar jam pačiam nesmagu. Jis man sakė dar, kad pas mane užeisiąs Lapėnas [8] pasikalbėti, kaip „bylos sudaroma“, bet kol kas jo dar nesulaukiau. Nemanau, kad jis užeitų. Na, jei užeis – pasikalbėsiu, tik pats aš jam neskambinsiu.

3. Primygtinai klausiau, kas daugiau reikia padaryti, turėdamas galvoj, bet neminėdamas, ir Tatjaną [9]. Siūlytis [1r] // [1v] // nenorėjau, jeigu ko reikia, maniau, tegu pats sako. Jisai prašė tiktai Liolei nusiųsti lietuviškų knygų, – to labai prašė. Bet daugiau – nieko! Įspūdis: Tatjana ir nemano grįžti, verčiasi tenai, o visos Vieros [10] kalbos – buvo bliofas ir šantažas [11]. Knygų dar nepasiunčiau: sakė, jo „kompanionas“, sėdėjęs kartu, dabar išsilaisvinęs, važiuojąs Amerikon, pas mane užeisiąs paimti knygų, – bet ir jo dar nesulaukiau. Jei nesulauksiu – paštu siųsiu.

4. Kam nors mums įeiti į Baibokų globėjus – pavojinga. Dar nėr globėjų, o jau Klingienei [12] skundžiasi, kad mes nesirūpiname, iš kur ji [13] pinigus imsianti! Nesunku įsivaizduot, kas bus, jei kas iš mūsų sutiks – bus globėju! Pletkams galo nebus! Man rodos, ir tau eiti į globėjus – nebūtų reikalo. Žinoma, mes su Kaziu prisidėtume prie tavo kelionių apmokėjimo. Betgi tuo viskas nesibaigs. Atsiras tūkstančiai reikalų (mokesčiai, skolos, darbininkai etc.). Būnant globėju – sunku bus to atsisakyt. Čia – galo nebus. Mes su Kaziu galvojame, kad sunku susirišti pažadais, kurių ribos nėra žinomos.

5. Globėjus galima prašyti skirti ir nenurodant kandidatų, – man aiškino tai teismo sekretorius ir Žitkevičius [14]. Reikia paduoti teismui pareiškimas – prašymas, pridedant Aniolo mirties ir vaikų gimimo metrikas. Tokį pareiškimą – prašymą gali paduoti, kas nori: giminės ar net kaimynai. Gavęs tokį pareiškimą, teismas atsiklausia valsčiaus, prašydamas nurodyti kandidatus ir skiria ne viešame posėdy, – jokių liudininkų ar „šalių atstovų“ nereikia. Valsčius ir teismas paprastai parenka bešališkus žmones, atsižiūrėdamas, kad nebūtų našlės atstovai. Gana toks pareiškimas teismui parašyti, – su pridėtomis metrikomis [15]. [2r] // [2v] //

6. Adolpas labai apsidžiaugė, kad atsisakome jo naudai nuo „trako“ [16]. Sakiau, kad jis išsilaisvinęs bent šį tą turėtų. Bet čia yra kitas reikalas. Yra gi koks ten įsisenėjimo įstatymas, – koks jis ten, nežinau [17]. Ar nereikėtų kas padaryti, kad nepradėtų veikti įsisenėjimo dėsnis? Adolpas prašė ką nors padaryti, kad nuo įsisenėjimo apsaugoti. Kas padaryti – nežinau. Gal tu geriau tą dalyką žinai, tu gi daugiau teisininkas, negu mes su Kaziu.

Jeigu kas daryti – tai tik šiuo reikalu. O dėl globėjų – reikia duot valsčiui pareiškimas – ir baigt. Jei Luomoniukai [18], mūsų prašomi, sutiktų būti globėjais, – būtų tas pats biesas: nemalonumų visų neišsrėbsi. Dabar ir taip daug visokių nemalonumų yra pakankamai, – ir velti dar į naujus – didelio noro pas mus nebūtų. Mano svajonė – kaip nors atsilsėti ir nervus pasigydyti, jaučiuos baisiai pavargęs.

Spręsk pats, kaip geriau padaryti, – mes prisidėsime prie tavo sprendimo, – ką gi daugiau aš galiu padaryti.

Labų dienų Tau ir p. Bronei [19] nuo mūsų visų [20].

Br. Balys [3r] // [3v] //

KOMENTARAI

[1] Juozapas Sruoga (1886–1957) – vyriausias Balio Sruogos brolis, 1934–1940 m. Lietuvos konsulas Tilžėje.

[2] Kazimieras Sruoga (1899–1974) – jauniausias Balio Sruogos brolis. Ekonomistas, spaudos darbuotojas. 1936–1940 m. akcinės bendrovės „Maistas“ direktoriaus pavaduotojas.

[3] Leonardas Sruoga (1921–1983) – Balio Sruogos brolėnas, Adolfo Sruogos ir Tatjanos Zavarinos-Sruogienės sūnus.

[4] Balys Sruoga (1896–1947) – Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto dėstytojas, profesorius.

[5] Minimi Juozapo Sruogos laiškai Kazimierui Sruogai, kaip ir jam adresuoti brolėno Leonardo Sruogos laiškai, neišliko.

[6] Adolfas Sruoga (1887–1941) – vyresnysis Balio Sruogos brolis. Nuo 1927-10-18 iki 1933-11-14 Pašto valdybos direktorius. Nuo 1933-10-14 izoliuotas Kauno sunkiųjų darbų kalėjime. 1935-02-18–26 Kauno apygardos teismo pripažintas kaltu ir nuteistas 15 metų kalėti Kauno sunkiųjų darbų kalėjime dėl pašto ženklų padirbinėjimo, nelegalaus jų platinimo, už juos gautų pinigų pasisavinimo, naudojantis tarnybine padėtimi.

[7] Adolfo Sruogos žmonos sesuo Vera Jablonskienė 1936-08-26 buvo susitikusi su Kazimieru Sruoga dėl įkalinto brolio reikalų:

„O štai vakar Kazys turėjo didelį pasikalbėjimą su Viera. Ji jam paskambino – norinti skubiai Adolpo reikalais pasikalbėti. Susitiko (pasiskyrę) Metropoly. Vera tuoj pradėjo: „Tai dar nesėdi kalėjime? Esi direktorius, o dabar visi direktoriai sėdi…“ Pasikalbėjimas buvo nervingas, opus, bet šiaip taip priėjo prie galo. Prasmė tokia: 1) Mes visi į Tatjaną blogai žiūrime, – o ji mums tiek daug gera padariusi, – mes visi esame didžiausi jų priešininkai ir visų nelaimių kaltininkai; 2) Iki šiol Adolpą jos maitinusios (maistą statė krautuvė), bet daugiau maitinti jos jau nebegalinčios, maisto nebestatysiančios, ir Adolpas badaująs. Tat mes turį pasirūpinti jo maistu. Adolpas pats to iš mūsų neprašysiąs, – išmaldos nenorįs prašyti, – bet mes patys turį tai padaryti; 3) Tatjana tikrai besirengianti atvažiuoti. Ji pati gyvensianti pas Vierą, o vaikus Kaune atiduosianti į pensioną. Vaikų esą trys – ir trys broliai laisvi esą – kiekvienas už vieną vaiką galįs mokėti; 4) Viera nei pas tave, nei pas mane nenorinti kreiptis, nes mes per daug paniekinamai į ją žiūrime. Kas dėl manęs, tai ji sutiktų su manimi kalbėti, jeigu aš jai paskambinčiau, – ji man nieko blogo iš praeities neprimintų esą. Tokia pasikalbėjimo esmė“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Kauno – į Tilžę, 1936-08-27, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 284, l. 2r).

Balys Sruoga pasirūpino, kad įkalintas brolis toliau gautų maistą ir spaudą:

„Buvau pas Adolpą. Dėl maisto patsai užsiminė. Sako, iki šiol gabendavo ten iš krautuvės, bet dabar esą pinigai pasibaigė. Kaip ten pasibaigė – man nepatogu buvo klausinėti. Pasibaigė – tai pasibaigė. Aš pažadėjau tai parūpinti. Į mėnesį tai kainuos 50–55 litai. Be to, dar – laikraštį išrašyti (krautuvė išrašinėdavo iki šiol, dabar – ne). Buvau užėjęs į krautuvę ir prašiau, kad toji moteris ir toliau nešiotų, kaip iki šiol, o aš pinigus duosiu. Susitarėm, daviau avanso, o man pristatys sąskaitas“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Kauno – į Tilžę, 1936-09-04, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 286, l. 1r).

[8] Jonas Lapėnas (1891–1937) – verslininkas, nuo 1926 m. Kauno „Maisto“ bendrovės direktorius. 1935 m. įtariamasis dėl sukčiavimo, izoliuotas Kauno kalėjimo „Inteligentų kameroje“, kur bausmę atliko valstybės iždo vagys. Nuo 1936 m. Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo kalinys.

[9] Tatjana Zavarina-Sruogienė (1889–1979) – Balio Sruogos brolio Adolfo Sruogos žmona.

[10] Vera Zavarina-Jablonskienė (1904–1978) – Tatjanos Zavarinos-Sruogienės sesuo, lakūno, aviacijos majoro Vytauto Jablonskio (1898–1963) žmona.

[11] Adolfo Sruogos žmonos sesuo Vera Jablonskienė skleidė kalbas, kad nuteistojo šeima iš Paragvajaus ruošėsi grįžti į Lietuvą, todėl rinko pinigus jų kelionei, dėl lėšų šantažavo ir Adolfo Sruogos brolius:

„Dar prieš mėnesį girdėjau, kad Vera Jablonskienė pas pažįstamus renkanti pinigus Tatjanai su vaikais grįžti į Lietuvą. Paragvajuje jai nepasisekę, koks tai kompanionas ją apgavęs, vaikai jos neklausą, augą banditais ir t. t. Tai ji ir norinti juos mums atvežti, kad mes darytume su jais, ką norime“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Kauno – į Tilžę, 1936-08-27, [rankraštis], in: LLTI BR, f. 53, b. 284, l. 1r, 2r);

„Vierai aš nelabai tikiu, – galėjo būti tos visos kalbos todėl tik, kad turėtų progos atsisakyti maistą gabenti ir daugiau pinigų grobti. Bet gal Viera norėjo ir dirvą pas mus pazonduoti, – kaip reaguosim. Kol kas mes niekaip nereaguojam. Aš Vierai neskambinau ir neskambinsiu. Kokias ji iš to išvadas padarys – nežinau“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Kauno – į Tilžę, 1936-09-04, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 286, l. 1r).

[12] Klingienė – Jono Klingos žmonai. Klingų šeima iš Jasiuliškių kaimo, netoli Baibokų, buvo artimiausi Sruogų kaimynai.

[13] Salomėja Balčiūnaitė-Sruogienė-Kaziliūnienė (1909–2004) – Balio Sruogos brolio Aniolo Sruogos antroji žmona. Ji skundėsi kaimynei, nes Juozapas Sruoga reikalavo surašyti mirusio brolio Aniolo Sruogos (1890–1936), Baibokų ūkio paveldėtojo, paliktą turtą. Teismo antstoliui už šią paslaugą reikėjo sumokėti 120 litų.

Aniolo Sruogos turtas surašytas beveik po metų: „Turto surašymas buvo 1937 m. sausio 10 dieną. Turtas buvo įkainuotas 35. 104 litais, prie suruošimo buvo globėjai ir kainuotojai, 3 kaimynai“ (Salomėjos Kaziliūnienės laiškas Juozapui Sruogai, iš Vabalninko – į Tilžę, 1938-03-17, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1473, l. 32r–v).

[14] Pranas Žitkevičius (g. apie 1889) – Aniolo Sruogos bendramokslis, valstietis, gyvenęs Vabalninke.

[15] Aniolo Sruogos palikto turto ir jo vaikų globėjais 1937 m. rudenį tapo velionio žmona Salomėja Balčiūnaitė, Vladas Jacevičius iš Jasiuliškių ir Jonas Lomanas iš Strazdžių.

[16] Pranciškus Sruoga sūnums, kurie negyveno Baibokuose, testamentu buvo paskyręs žemės sklypą – traką, kurio tikslaus ploto broliai iš pradžių nežinojo, todėl turėjo prašyti „teismą padaryti vietos apžiūrėjimą su matininku“, kad jis nustatytų plotą (Juozapo Sruogos laiškas Kazimierui Sruogai, iš Tilžės – į Kauną, 1938-09-23, [pasirašytas mašinraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 858, l. 1r):

„Sulig to testamento mums neva yra užrašyta kur tai šniūruose viso apie 11 ha.“ (Juozapo Sruogos laiškas Baliui Sruogai, iš Zarasų apskrities, Gražutės girininkijos – į Palangą, iki 1936-06-17, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 855, l. 1v);

„Tėvas nusprendė ūkį palikti Aniolui, kitiems keturiems užteks mokslo. Juozas atvažiavęs įkalbinėjo tėvą keisti testamentą. Norėjo, kad jam ir kitiems broliams užrašytų žemės. Tada tėvas pasakęs: „Jeigu jau jūs, mokyti, liksite ubagai, tai paskirsiu už vieškelio penkiolika hektarų. Parvažiuokite ir gyvenkite, kad badu mieste nenumirtumėt“ (Salomėja Balčiūnaitė-Sruogienė-Kaziliūnienė, „Balio Sruogos gimtinė Baibokuose“, in: *Balys Didysis*, sudarė ir redagavo Reda Pabarčienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 13–14).

Broliai Sruogos, nežinodami tikslaus jiems palikto žemės sklypo ploto, kol jis neatskirtas nuo Baibokų ūkio, negalėjo sudaryti jiems priklausančios nuosavybės dokumento: „Deja, kol trakas neatskirtas nuo Baibokų sklypo, nieko negalima daryti. Ir man, ir tau, ir Boleslavui teks duoti įgaliojimą advokatui užbaigti reikalui“ (Juozapo Sruogos laiškas Kazimierui Sruogai, iš Tilžės – į Kauną, 1938-09-23, [pasirašytas mašinraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 858, l. 1r, 2r).

[17] Iškilo problema dėl broliams Sruogoms priklausiusio žemės sklypo įteisinimo. Asmenys, norėdami įteisinti nekilnojamąjį turtą, jį turėjo nepertraukiamai valdyti mažiausiai 10 metų. Po tėvo Pranciškaus Sruogos mirties (1931 m.) tiek metų nebuvo praėję, o Baibokų ūkį paskui valdęs Aniolas Sruoga nuomojo – naudojo broliams paskirtą sklypą saviems ūkio darbams:

„Jeigu įpėdiniai patys būtumėte išvaldę 10 metų, tai nereikėtų palikėjo laiko pridėti, bet kadangi Jūs tiek laiko neišvaldėte ir bendrai Jūsų valdymas tik nuomos sutartimi tepasireiškė, tai reikia 10-metį lipdyti iš palikėjo ir Jūsų valdyto laiko, nes ne palikėjas, o Jūs tebūsite pripažinti savininkai. Palikėjo, kad Jūs ir kaip norėtumėte, negalėsite įtvirtinti nuosavybės teisėse, nes jis miręs, […] teismas […] tik žiūri, kam po jų teko tos teisės“ (Advokato Antano Stankaus laiškas Juozapui Sruogai, iš Biržų – į Panemunę, 1938-09-20, [pasirašytas mašinraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 858, l. 2r).

[18] Jonas Lomanas (1905–1999), Mikalojus Lomanas (1908–1993), Povilas Lomanas (1906–1981) – Balio Sruogos pusbroliai iš motinos pusės.

[19] Bronė Filomena Jazbutytė-Sruogienė (1896–1950) – Balio Sruogos vyriausiojo brolio Juozapo Sruogos žmona.

[20] Juozapui Sruogai ir jo šeimai linkėjimų siuntė Balio Sruogos žmona Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997) – 1928–1939 m. Kauno III valstybinės gimnazijos istorijos mokytoja, ir rašytojo dešimtmetė dukra Dalia Sruogaitė (1925–2015) – Kauno III valstybinės gimnazijos Pradžios mokyklą baigusi moksleivė.